

Gozdnogospodarski načrti kot podlaga za presojo posegov v gozd in gozdni prostor

Forest Management Plans as the Basis for Evaluating Interventions into Forest and Forest Space

Andrej STRNIŠA¹, Rok HAVLIČEK²

Izvleček:

Strniša, A., Havliček, R.: Gozdnogospodarski načrti kot podlaga za presojo posegov v gozd in gozdni prostor. Gozdarski vestnik, 73/2015, št. 4. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 11. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Gozd je pomemben element krajine z ekološkega in prostorskega vidika, saj v Sloveniji zavzema več kot 60 % vseh površin. Kot takšnega ga je treba upoštevati tudi pri pripravi prostorskih načrtov. Občinski prostorski načrt (v nadaljevanju: OPN) vključuje veliko deležnikov v prostoru, s tem pa tudi številne strokovne podlage. Gozdnogospodarski načrti so samo ena od podlag, ki so vključene v postopek priprave OPN. V prispevku navajamo kratek pogled na prostorsko načrtovanje ter pomen naših podlag skozi pregled nekaterih strokovnih del prostorskih načrtovalcev. V pregledu pa sledimo pomenu vsebin s področja gozdarstva za načrtovanje v prostoru. Ključne besede: gozd, prostorski načrti, smernice za načrtovanje

Abstract:

Strniša, A., Havliček, R.: Forest Management Plans as the Basis for Evaluating Interventions into Forest and Forest Space. Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry), 73/2015, vol. 4. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 11. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

Forest is an important landscape element both from the ecological and spatial aspect, since it represents over 60 % of all areas in Slovenia. As such it must be considered also in preparation of spatial plans. Municipal spatial plan (following: MSP/OPN) incorporates many stakeholders in the space and thus also numerous professional bases. Forest management plans represent only one of the bases incorporated into the process of preparing a MSP. In this article we present a brief view of spatial planning and the importance of our bases by presenting an overview of some professional works of spatial planners. In this overview we pursue the importance of contents in the field of forestry for planning in space.

Key words: forest, spatial plans, planning guidelines

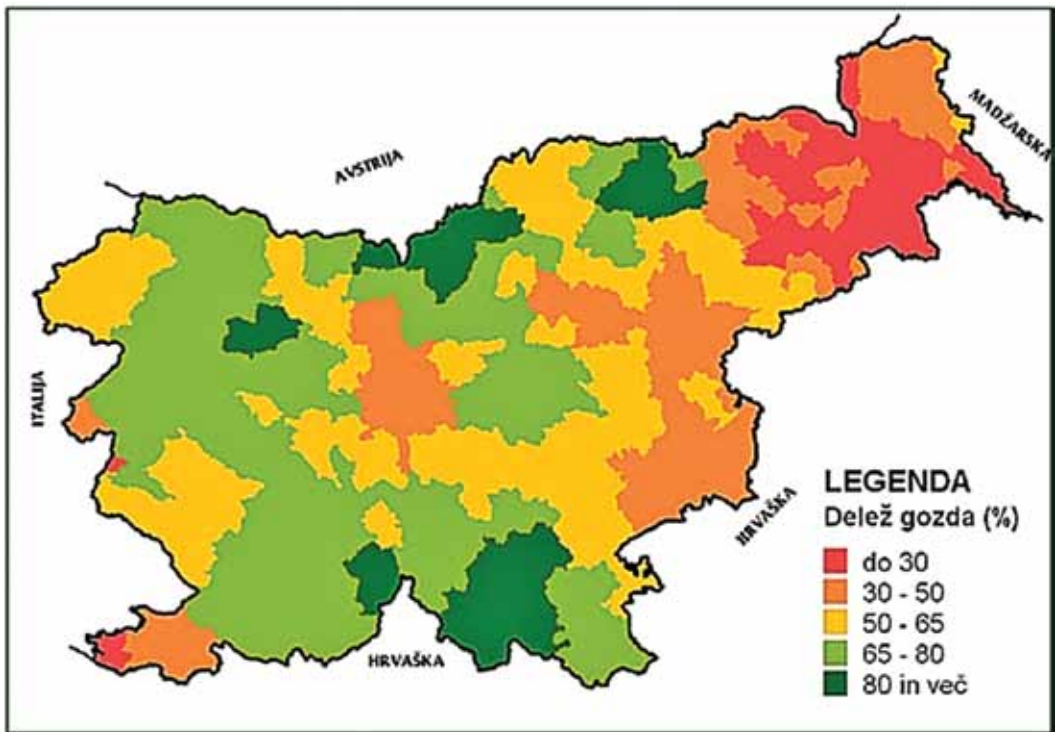
1 UVOD

Gozd je glede na svojo velikost in delež v krajini pomemben element prostora, pa vendarle je gozdni prostor kljub obsežnosti omejen in ranljiv. Zaradi pritiska na gozd in gozdni prostor je delo na tem področju vse zahtevnejše, in sicer po obsegu dela kot tudi porabi časa za to delo (Bončina in Matijašič, 2010). Pomen gozdnih površin v prostoru poudarjajo tudi številni raziskovalci. Zaradi svoje obsežnosti je daleč najpomembnejša sestavina prostora. Procesi, s katerimi se srečamo v prostoru, zelo vplivajo na obseg, značilnosti in kakovost gozdnih površin in obratno tudi gozd vpliva na številne lastnosti prostora. Zaraščanje poteka na večjih površinah kot krčenje gozdov, zaradi česar se je v zadnjem stoletju ves čas povečeval delež gozdnih površin (Golobič, 2010).

Delež gozdnih površin – glede na preostale rabe – je po posameznih občinah različen. Največ gozda je v občinah Črna na Koroškem, Osilnica, Lovrenc na Pohorju in Dolenjske Toplice. V teh občinah gozdovi pokrivajo več kot 85 % ozemlja. Najmanj gozdov je v izrazito kmetijskih občinah, kot so: Odranci, Markovci, Hajdina in Turnišče, kjer gozdovi pokrivajo manj kot 15 % površin. Najmanj gozdov je v Občini Odranci, kjer jih je manj kot 10 % površine (Podatki o gozdovih za leto 2013, ZGS). Površine, ki so v skladu z Zakonom o gozdovih opredeljene kot gozdne, so vključene v gozdnogospodarske načrte. Gozdatost oziroma

¹ A. S., univ. dipl. inž. gozd., Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Celje

² R. H., univ. dipl. inž. gozd., Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Ljubljana

Slika 1: Delež gozdnih površin po občinah (vir: splet ZGS)

tip krajine in poudarjenost funkcij gozda sta dve od pomembnejših meril pri presoji sprejemljivosti posegov vanj. Gozd ima lahko v neki regiji različen pomen tako glede varovanja narave, socialne vloge kot tudi z vidika gospodarske dejavnosti. Gozdove z zelo poudarjenimi ekološkimi ali socialnimi funkcijami ter gozdne površine z veliko proizvodno sposobnostjo je treba varovati, medtem ko so gozdovi brez posebno poudarjenih funkcij poleg slabših kmetijskih zemljišč in opuščenih zemljišč regionalna prostorska rezerva za umeščanje prostorskih ureditev regijskega pomena (Pogačnik, 2006).

Med podatki, ki jih pridobimo v postopkih gozdnogospodarskega načrtovanja, so za prostorsko načrtovanje zelo pomembni geoinformacijski sloji, ki prikazujejo pokritost površin z gozdom, površine za zagotavljanje posameznih funkcij gozdov, lahko pa se vključijo še številni drugi podatki, kot so lastništvo gozdov, podatki o gozdnih prometnicah, nenazadnje pa vse do podatkov o gozdnih robovih. Poleg geokodiranih rab so v gozdnogospodarskih načrtih za izvedbeno

fazo prostorskega načrtovanja pomembne razne strokovne usmeritve. Med njimi so usmeritve za rabo tal, izkoriščanje gozdov, gozdne prometnice, varstvo pred divjadjo in številne druge, ki lahko vplivajo na umeščanje načrtovanih prostorskih ureditev (Pogačnik, 2006). Iz navedenega izhaja, da so gozdnogospodarski načrti s svojimi vsebinami pomemben dokument za urejanje prostora.

Zaradi veliko deležnikov v prostoru je prostorsko načrtovanje naravnano interdisciplinarno (ZPNacrt, 2007). Prostor se pojavlja multifunkcijsko, pri čemer so iz različnih zornih kotov poudarjene enkrat ene, drugič druge od njegovih številnih lastnosti, značilnosti in pomenov. Na eni strani so izrazito dolgoročni interesi (npr. ohranjanje za prihodnje rodove, trajnostni razvoj), drugi pa kratkoročni (npr. ekonomsko obarvane značilnosti z vidika plasiranja in plemenitjenja kapitala) (Konečnik Kunst, 2011). Veliko deležnikov pomeni tudi več različnih interesov in posledično zahtevnejše usklajevanje. Številni nosilci urejanja prostora, ki sodelujejo v postopku prostorskega načrtovanja, navajajo smernice za načrtovanje s

svojega področja. V času, ko projektant pridobi glavne vsebine in podatke za prostorski načrt že iz prostorskega informacijskega sistema, je pomen smernic za načrtovanje drugačen, kot je bil v začetnih procesih. Sedaj namreč ne gre več za seznanjanje z vsebinami in zarisi strokovnih podlag posameznih nosilcev urejanja prostora, pač pa bolj za usmerjanje in opredeljevanje do posameznih prostorskih ureditev (Prelog, 2011). Le-to je lahko ob bolj pripravljenih osnutkih prostorskih načrtov konkretnije ter z manjšo stopnjo negotovosti v kasnejšem izvajanju načrtov (Mlakar, 2009). Pri obliki smernic, ki jih navajajo posamezni nosilci urejanja prostora, je zelo pomembno, da so podane na način, ki omogoča usklajevanje z drugimi interesi v prostoru (Golobič, 2010).

V prostorskem načrtovanju se zaradi številnih nosilcev urejanja prostora uporabljajo številne strokovne podlage, ki so narejene za različne potrebe, z različno natančnostjo in so pogosto medsebojno neusklajene. To je v postopku izdelave prostorskega načrta še dodatna težava (Konečnik Kunst, 2011). S tem je v prostorskem načrtovanju treba poleg usklajevanja različnih sektorskih in pravnih zahtev pogosto poskrbeti še za tehnično usklajevanje podatkov (Korade, 2011). Za prostorsko načrtovanje je temeljna določitev namenske rabe prostora, ki je določena s prostorskimi akti (ZPNacr, 2007). Pri njeni digitalizaciji pa se

je izkazalo, da se pri prenosu iz starih aktov z uporabo novih podlag (digitalizacija) pojavljajo številne napake (delne rabe, DKN zamiki). Z dosedanje digitalizacijo se namreč teh odstopanj ni odpravljalo (Korade, 2011).

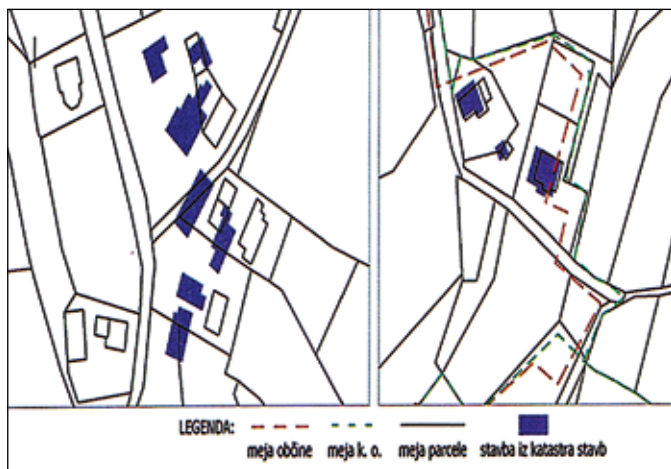
Zarisi gozdnih površin se izdelujejo po dejanski rabi prostora. V prostorskem načrtovanju se kot dejansko rabo prostora upošteva baza rabe tal, ki je narejena za potrebe ugotavljanja dejanskega stanja rabe zemljišč kot pogoj za izvajanje ukrepov kmetijske politike (ZKme, 2008). Podatki se pridobivajo iz različnih evidenc, so med seboj občasno neusklajeni in tako lahko neustrezni za namene prostorskega načrtovanja. Dejanska raba pogosto odstopa od planske rabe (Korade, 2011). Upoštevati je treba tudi dejstvo, da se gozdnogospodarski načrti po določenih trenutno veljavne zakonodaje neposredno ne uporabljajo v sistemu prostorskega načrtovanja (Konečnik Kunst, 2011).

2 VKLJUČEVANJE VSEBIN GOZDARSTVA V PRAKSI

Ne glede na delež gozda v območju posamezne lokalne skupnosti lahko na splošno rečemo, da je obseg vsebin, ki se nanašajo na gozdarstvo, v občinskih prostorskih načrtih razmeroma majhen. Kljub smernicam s področja gozdarstva, posebej prilagojenim območjem obravnave, je v besedilih prostorskih načrtov gozdarstvo v veliki meri zgolj

omenjeno, premalo konkretizirano, da bi omogočalo realnejše usmerjanje posegov v gozd in gozdni prostor. Šele v zadnjih letih posamezne občine usklajujejo namensko načrtovano rabo z dejansko, pa še to praviloma samo na površinah večjih odstopanj. Nekoliko boljše je stanje v načrtih, v katerih je večji poudarek dan na izvedbenem delu.

Za praktično delo je zelo pomemben grafični del OPN, ki dodatno pojasni rešitve, navedene v besedilnem delu, izdelan pa je na preglednih kartah ustreznih meril. Praviloma je izdelan tako, da je predvsem zelo čitljiv in nedvoumen. Pojavlja se težava neuskla-

Slika 2: Primer neskladja v podatkih (vir: Urejanje prostora na občinski ravni)

Slika 3: Izsek iz prostorskega načrta – primer OPN Laško (vir: spletni pregledovalnik)

jenosti posameznih zarisov načrtovanih rab z aktualnimi posredovanimi bazami podatkov. Če na publikacijskih kartah izdelovalci še uporabijo glavne zarise iz podatkovnih baz (npr. zaris Rabe tal), pa na natančnejših kartah pogosto temu ni tako. Predvsem se za te karte uporabljajo stari zarisi posameznih rab, ki pa niso vedno enaki dejanskemu stanju. Takšne težave se v povezavi z gozdarstvom izkazujejo predvsem v območju trajno varovalnih gozdov. V prikazu stanja prostora se upoštevanje zarisa funkcij gozdov prav tako ne prenaša na nižje nivoje, torej na natančnejše karte.

Pri pripravi projektne dokumentacije se tako v praksi pogosto srečujemo z neprimernim umeščanjem objektov v prostor. Zaradi postopnega izvajanja posameznih delov OPN-ja se srečujemo tudi z neusklajenim upoštevanjem določil s področja gozdarstva v podrobnejših (izvedbenih) načrtih. Posledica neupoštevanja je umeščanje objektov v prostor na takšen način, da je lahko kasnejše funkcioniranje objekta ali celotnega prostora okrnjeno ali omejeno (Strniša in Cenčič, 2010). Na tem mestu je treba omeniti še neustrezna določila posameznih zakonskih in podzakonskih aktov, ki se upoštevajo v postopku izdelave posameznega izvedbenega projekta. Zaradi določila o strankah v postopku so v izvedbenih načrtih pogosto izločeni soupravljalci prostora tako, da ne morejo navesti pogojev ali napotil na podlagi svojih pristojnosti.

3 USKLAJEVANJE NAMENSKIH RAB V PROSTORU

Zaradi različnih soupravljalcev prostora so v procesu prostorskega načrtovanja potrebna tudi medsebojna usklajevanja. Žal se v praksi večkrat izkaže, da izdelovalci načrtov le povzemajo podlage posameznih soglasodajalcev, nanje prilagajajo načrtovane posege v gozd in gozdni prostor ter tako pripravijo temeljne načrte. V študijah, narejenih za Občino Piran (Mlakar, 2009b), so z usklajevanjem in upoštevanjem vrste parametrov kot primer zaokrožili namensko rabo kmetijskih zemljišč. Na podlagi takega združevanja in upoštevanja varstvenih izhodišč so dobili bolj zaokroženo podobo najboljših kmetijskih zemljišč, torej tistih, ki jih je upravičeno varovati. Enako bi lahko naredili z gozdovi.

4 KAKO NAPREJ

Dejstvo je, da je strateško dober OPN v množici informacij, ki jih je treba upoštevati, ter ob finančnih in kadrovskih omejitvah težko sestaviti. Tako so pogosto OPN-ji zgolj projekti, s katerimi projektanti zadovoljujejo potrebe lokalnih prebivalcev po stavbnih in drugih zemljiščih brez pravega strateškega pogleda na celoto (Konečnik Kunst, 2011).

Tako tudi posredovanje strokovnih vsebin s področja gozdarstva, posebno gozdov s poudarjenimi funkcijami, pogosto ni pravilno upoštevano. Trajno varovana območja, ki so obvezno republi-

ško izhodišče, so še povzeta v OPN-jih. Da je v prostorskih načrtih treba priznati posebnosti in zagotoviti vključevanje vseh sektorskih interesov, so prostorski načrtovalci že ugotovili (Mlakar, 2009b). Toda, ali gozdarji pripravimo ustrezne strokovne podlage za usklajevanje?

Zgolj posredovanje zarisa funkcij gozdov še ne more biti dovolj. Brez presoje povzeti, da so površine s prvo stopnjo poudarjenosti ekološke ali socialne funkcije kar prednostna območja gozdov (Matijašič in sod., 2013), nas vodi prej stran od tvornega sodelovanja s preostalimi deležniki v prostoru in samo prostorsko načrtovanje preveč podreja sektorskemu načrtovanju. Po drugi strani pa je oblikovanje utemeljenih prednostnih območij gozdov (Bončina in Simončič, 2010; Bončina, 2013) zagotovo prava pot h konkretnemu zastopanju interesa gozdarstva v prostoru.

V prihodnje bo treba pri usmerjanju razvoja gozdov še več pozornosti nameniti pomenu gozdne površine za širši prostor, tudi negozdni. Hitro, pogosto ne dovolj domišljeno ukrepanje v gozdu ali na gozdnem robu pogosto povzroči dolgoročno negativne vplive, ki jih je težko odpraviti. Tako lahko omenimo primer nepremišljenega posega v gozd in gozdni prostor. Prebivalci naselja ob robu gozda so pred nedavnim zahtevali posek drevja, ker naj bi bilo nevarno za stanovanjske objekte. Po odstranitvi dreves so ugotovili, da nimajo več naravne zaščite pred negativnimi vplivi z bližnje prometnice. Kljub manjšim tehničnim ukrepom (umiritev prometa) niso uspeli zadostno nadomestiti ugodnih učinkov gozda, zato sedaj prosijo za ponovno vzpostavitev gozdnega roba. Še več, soseska je celo pripravljena financirati materialne stroške in pomagati pri sajenju.

5 LITERATURA

- Bončina, A., 2013. Razvoj večnamenskega gospodarjenja z gozdovi: funkcije gozda, ekosistemske storitve in prednostna območja. V: Razvoj koncepta večnamenskega gospodarjenja z gozdovi : funkcije gozda, ekosistemske storitve in prednostna območja. Bončina A. in Matijašič D. (ur.). Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire in Zavod za gozdove Slovenije: str. 31–36
- Bončina, A., in Simončič, T., 2010. Načrtovanje rabe gozdnega prostora: pregled in perspektive. V: Gozdni prostor : načrtovanje, raba, nasprotja. Bončina A. in Matijašič D. (ur.), 2010. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire in Zavod za gozdove Slovenije: str. 59–64
- Golobič, M., 2010. Gozd v prostorskem načrtovanju. V: Gozdni prostor : načrtovanje, raba, nasprotja. Bončina A. in Matijašič D. (ur.), 2010. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire in Zavod za gozdove Slovenije: str. 1–10
- Konečnik Kunst, M., 2011. Občinski prostorski načrt (OPN) v praksi. V: Urejanje prostora na občinski ravni. Štravs L. (ur.). Ljubljana, Uradni list Republike Slovenije: str. 141–192.
- Korade, A., 2011. Problematika prikaza stanja prostora. Diplomsko naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. 110 str.
- Matijašič, D., in sod., 2013. Izkušnje s konceptom prednostnih območij pri načrtovanju večnamenskega gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji. V: Razvoj koncepta večnamenskega gospodarjenja z gozdovi : funkcije gozda, ekosistemske storitve in prednostna območja. Bončina A. in Matijašič D. (ur.). Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire in Zavod za gozdove Slovenije: str. 23–30
- Mlakar, A., 2009a. Negotovost v prostorsko načrtovalnih postopkih. Urbani izziv 20: str. 22–35
- Mlakar, A., 2009b. Pomen analize ranljivosti prostora in okoljskih izhodišč za celovito prostorsko načrtovanje. Geodetski vestnik 53: str. 509–525
- Prelog, M., 2011. Postopek priprave in sprejema občinskega prostorskega načrta. V: Urejanje prostora na občinski ravni. Štravs L. (ur.). Ljubljana, Uradni list Republike Slovenije: str. 113–140
- spletna stran: <http://www.zgs.si/slo/delovna-podrocja/lesna-biomasa/potenciali-po-obcinah/delez-gozda/index.html>, vpogled 7. 11. 2014
- spletna stran: <http://gis.iobcina.si/gisapp/Default.aspx?a=lasko>, vpogled 22. 12. 2014